

Povolání médií v poselstvích Benedikta XVI. ke Světovému dni sdělovacích prostředků

Michal Štverák

Papež Benedikt XVI. pronesl během svého pontifikátu osm poselství ke Světovému dni sdělovacích prostředků.¹ V jeho textech se odráží digitální proměna, již svět v posledních dvou dekadách stále rychleji prodělává. Témata tento velice poučený teolog předkládá nejen pracovníkům

¹ Základním východiskem je dekret 2. vatikánského koncilu „*Inter mirifica*,” in *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 509–525. Dalším podstatným textem, který vyjadřuje a zároveň vytváří teologický postoj církve k médiím je pastorální instrukce „*Communio et progressio*” z roku 1971, dostupné z: https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/pccs/documents/rc_pc_pccs_doc_23051971_communio_en.html. Třetím bodem pak může být „*Aetatis novae*” z roku 1992 dostupné z: https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/pccs/documents/rc_pc_pccs_doc_22021992_aetatis_en.html. Nutno podotknout, že výše zmíněné dokumenty, dokonce i ten poslední, byly vydány ještě před tím, než internet zcela proměnil podobu světa, jeho komunikačních kanálů, strategií, dokonce psychologických návyků (dnes se např. hovoří o závislosti na mobilním telefonu, kdy osoby trpí obsesí a potřebují mít telefon s internetem neustále blízko sebe, tzn. nomofobie = „no mobile phone phobia”; základní informace dostupné z: WIKIPEDIA, the free encyclopedia, „Nomophobia,” <https://en.wikipedia.org/wiki/Nomophobia> [zveřejněno 22. 12. 2021, cit. 20. 1. 2021], případně odkazují na Walton SHIREEN, „Smartphones: Constant Companions,” in *Ageing with Smartphones in Urban Italy: Care and Community in Milan and Beyond*, UCL Press, 2021, s. 81–106.

K tématu sdělovacích prostředků doporučuji například Marshall McLuhan – Quentin Fiore – Jerome Agel (ed.), *The medium is the message*, London: Penguin Books, 2008, 154 s. Jako vhodný teologický slovník současné teologie mediální komunikace pak Dario Edoardo Viganò (ed.), *Dizionario della comunicazione*, Roma: Carocci editore, 2009, s. 859–981.

Ač se Benedikt může jevit jako teoretik, univerzitní profesor, distingovaný muž, patří jeho sdělení vůči sdělovacím prostředkům k těm nejkompetentnějším pro jeho schopnost, kterou by měl ve svém oboru najít každý teolog, uchopit věci celkově, kontextuálně a integrálně. Jako podnětnou považuji práci Pablo Blanco, „Words and silence: the relationship between Benedict XVI. and the media,” in *Church, Communication and Culture*, 2018, s. 87–105.

Koneckonců, byl to právě papež Benedikt, během jehož pontifikátu se mediální svět začal proměňovat rychleji než do této doby, který si založil 12. prosince 2012 vlastní účet na Twitteru. Historicky je církev i v mediálním světě průkopníkem: Vatikánský rozhlas byl jedním z prvních na světě, papež Pavel VI. volal astronautům na Měsíc a sledoval jejich misi v televizi. Mohli bychom takto pokračovat dále.

v médiích, ale také třeba mladým lidem. Ty chová Benedikt obzvlášť v srdci.² Čím se člověk začne v nové roli zabývat jako prvním, může být vypovídajícím o člověku samotném. Není tedy náhodou, že Benediktovou první encyklikou je právě Bůh-Láska. „Ve světě, kde se Božímu jménu někdy přisuzuje pomsta, ba dokonce povinnost nenávidět a jednat násilně, je právě toto poselství velmi aktuální a má konkrétní vypovídací hodnotu. Z uvedeného důvodu si ve své první encyklice přeji hovořit o lásce, již nás Bůh naplňuje a kterou máme sdělovat druhým.“³ Obsahem, který sleduji, jsou poselství Benedikta XVI. ke Světovému dni sdělovacích prostředků. V rámci tohoto obsahu se pak specificky zabývám třemi stěžejními body, které papež akcentuje ve všech osmi poselstvích. Jsou to: (1) média jako stěžejní body pro komunikaci a společenství, (2) vztah médií a vzdělání, resp. formace, (3) polarita ticha a slova. Tyto body analyzuji a zasazuji je do teologického kontextu *povolání médií*: „Povolání dnešních médií je, aby byla zodpovědná – být protagonisty pravdy a propagátory míru, který z toho plyne, a to s sebou nese četné výzvy.“⁴ Na poselství ke sdělovacím prostředkům se pak dívám spíše optikou teologa, než teoretika médií či sociologa.

Benedikt jako nadpisek svého prvního poselství zvolil „Média: Síť pro komunikaci, společenství a spolupráci“. Hned na počátku svého pontifikátu hovoří o komunikaci, která může být povoláním člověka rozpoznat dynamiku uvnitř sebe, která hledá, jak se šířit dál k druhým lidem – což je vlastně proces, kdy se Boží láska stává převažujícím měřítkem pro svět.⁵ Nabízí se tak pojojení mezi „programovou encyklikou“ papeže

² Toto dokládají také jeho setkání s mládeží a promluvy, které mladým lidem adresoval: LA SANTA SEDE, „Messages World Youth Days,“ <https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/youth.index.html> [cit. 24. 1. 2021].

³ Benedikt XVI., *Deus caritas est*, Paulínky, 2006, s. 1.

⁴ Poselství Benedikta XVI. ke Světovému dni sdělovacích prostředků z roku 2006. V poselství z roku 2009 papež vyzývá světové tahouny v médiích, aby byli propagátory lidské důstojnosti a respektu mezi všemi lidmi. V poselství z roku 2010 pak hovoří o církvi v tom smyslu, že má být „služebnicí kultury na dnešním, digitálním kontinentu“. V poselství z roku 2012 mluví o tom, že „sítě jsou povolány k velkému potenciálu“, protože na nich se nesdělují pouze informace a zprávy, ale vposledku lidé samotní. Všechna poselství jsou dohledatelná zde: LA SANTA SEDE, „Messaggi Giornata Mondiale delle Comunicazioni Sociali,“ <https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/messages/communications.index.html> [cit. 24. 1. 2021].

V dalších poznámkách už uvádím pouze „Poselství z roku 2008“ apod. – pokud není uvedeno jinak, jedná se o Poselství Benedikta XVI. ke Světovému dni sdělovacích prostředků z konkrétního roku.

⁵ Zde je opisně citováno Poselství z roku 2006.

Benedikta a jeho prvním poselstvím médiím. V následujících kapitolách rozvinu ony tři stěžejní body a následně je závěrečně shrnu.

Můžeme se ptát: změnil Benedikt svými poselstvími médiím a jejím pracovníkům vůbec něco? Změnila se světová média Benediktovým vlivem? Můžeme vůbec tušit, co z proměny médií, kterou jsme zažili a zažíváme, je skutečně papežovým přičiněním? Ovšem nejsou právě položené otázky pouze lidským míněním, líbivým přáním, abychom svět měnili my, a to tady a teď? Nepodobá se Boží království, které „už je“ mezi námi, spíše onomu semenu, které je zakryté v zemi a neviditelně roste, ať už ho vzcházet vidíme nebo je nám skryto? (srov. Mk 4, 26–27)

1. PROMĚNA KOMUNIKACE

Současnou epochu můžeme nazvat „digitálním věkem“. Pro tento digitální věk je nezbytné využití něčeho tak banálního, jako je elektrická energie. Posun v komunikaci je zřejmý: od ústního podání se společnost přesunula k psanému jazyku, po mnoha staletích jsme vynalezli knihtisk, který umožnil enormní rozšíření vzdělanosti, z pohledu dějin člověka se „nedávno“ objevilo rádio, televize, dnes nejsilněji ovlivňujícím médiem je internet a to, co jeho masové rozšíření přineslo. Efekty nových komunikačních technologií se objevují až po dlouhé době.⁶ O digitálním věku hovoříme proto, že komunikace se předává pomocí binární numerické informace. Tento přechod od analogového podání (ručičky hodinek) k digitálnímu (číslo na displeji) je spolu s komputizací komunikačních systémů a vytvořením multimediálních sítí charakteristikou této digitální epochy. Komunikace se stává méně jednostrannou (ze strany komunikátora ke komunikantu), ale spíše se každý účastník připojuje do stále probíhající komunikace.

Rozdíl je také mezi tím, jaká je konkrétní realita, a podáním, které pro předání reality používají média. Svět je spíše takový, jak je podáván médiu, než jaký odpovídá individuální zkušenosti.⁷ Média tak vlastně „překládají“ realitu. Tento překlad bude ale vždy nějak upraven nebo pozměněn (například banálně kvůli tomu, že média jako instituce jsou

⁶ Srov. Giuseppe MAIELLO – Ondřej ROUBAL, *Média a kultura: od primární orální kultury ke konstrukci kyber-prostorových identit v éře digitální komunikace*, Praha: Vysoká škola finanční a správní, Eupress, 2020, s. 45.

⁷ Srov. tamtéž, s. 50.

firmy určené k zisku a jako takové musí předávat recipientům takové zprávy/informace, které jim toto zajistí). Média tím pádem mají jako obrovský vliv na formování sociální reality, což vnímáme stále intenzivněji.⁸ Masová média spoluvytvářejí „mediální kultury“ a stávají se vykladateli mediální symbolické kultury – sdílíme prvky, které jsou díky masovým médiím společné všem. Díky svému rozšíření média přebírají vliv, který patřil (nebo patří) rodičům, náboženstvím, kamarádům aj. Všichni jsme tak součástí stejného všudypřítomného „symbolického prostředí“.⁹ Jakékoli „médiium“ je zároveň „uprostřed“ mezi lidmi, kteří komunikují. Osoby jsou vázány vztahy – jenže vztahy, které masová média vytvářejí jsou neosobní, odtažitá a slabší než přímé osobní vazby.¹⁰ To jednoduše proto, že osoba vytváří vztah s médiem, které se pouze podobá, vytváří dojem (iluzi) toho, že samo médiium je osobního charakteru. Protože tomu tak však není, nemůže ani vztah dozrát plnosti, po které člověk touží.

2. MÉDIA JAKO SÍŤ PRO KOMUNIKACI, SPOLEČENSTVÍ A SPOLUPRÁCI

Slovo „sít“ si dnes už možná představíme snáze jako součást sousloví „sociální síť“. Ale i obsah tohoto sousloví se mění. Před průmyslovou revolucí bychom jako sociologové označili „sociální síť“ rozvětvenou a při sobě držící rodinu. Ta se vyznačovala masivní vnitřní sociální kontrolou, velkou mírou pospolitosti, silnými emocionálními vazbami, které zajišťovaly to, že i příští generace bude „držet“ s těmi předcházejícími, když spolu všichni žili v „jedné chalupě“. Spolu jedli, spolu se starali o své živobytí formou zemědělství a pastevectví. „Sociální síť“ byla a je do jisté míry i sama církev. Té totiž její Mistr vetkl jako první a nezbytný

⁸ Základní vhledy do problematiky proměn médií a komunikace doporučuji: Clifford G. CHRISTIANS – Michael TRABER (ed.), *Communication ethics and universal values*, Thousand Oaks: Sage Publications, 1997, Denis McQUAIL – Mark DEUZE, *McQuail's media & mass communication theory*, Los Angeles: Sage, 2020⁷. O tzv. informační společnosti, v níž jsou informace klíčovým faktorem ekonomiky, vztahy v ní jsou organizovány pomocí mediálních sítí, které postupně nahrazují nebo doplňují osobní kontakt, v níž stále více spoléháme na odborné systémy, kultura je do značné míry ovládána širokou škálou informačních služeb vhodně Denis McQUAIL, *Úvod do teorie masové komunikace*, Praha: Portál, 2009, s. 89–122.

⁹ Srov. tamtéž, s. 93.

¹⁰ Srov. tamtéž, s. 94.

úkol postarat se o všechny na okraji společnosti. A to zejména tehdy, pokud tato starost jde proti zažitým konvencím – jak o tom hovoří význam podobenství o milosrdném Samařanu.¹¹ Další sociální sítí bylo to, čemu po druhé světové válce říkáme „sociální stát“ a všechny jeho programy pomocných finančních a hmotných dávek, které jsou určeny těm, kteří to nejvíce potřebují. Dnešní sociální sítě jsou pomyslné *agory*, kde se veřejně publikují a (moderně řečeno) „sdílejí“ myšlenky, informace a názory.¹²

Zmíněných věcí si je Benedikt dobře vědom, proto přemýšlí o médiích, která mají vytvářet síť konkrétních osob, které spolu budou komunikovat. Vždy totiž může hovořit pouze osoba k osobě. Jako první je člověk osloven Slovem – jakákoli další komunikace je reakcí na toto prvotní oslovení. A proto je tak důležitá osobní živá komunikace (minimálně) dvou lidí, kteří se setkají („Kde jsou dva shromáždění v mém jménu, tam jsem já uprostřed nich.“ Mt 18, 20).

Slova „komunikace“, „společenství“ a „spolupráce“ jsou slova, která jsou přirozenou součástí křesťanského teologického slovníku. „Obojí – ticho a slovo – jsou základní stavební kameny, integrální součásti komunikace církve, která je určena k obnovení hlásání Krista v dnešním světě.“¹³ Když mluvíme o komunikaci, musíme na prvním místě hovořit o neustále probíhající komunikaci lásky uvnitř Trojice, k jejímuž obrazu jsme byli stvořeni. Jestliže tam probíhá věčný dialog (trialog) a my se křtem stáváme součástí Božího života,¹⁴ pak je i v našem srdci nezpochybnitelná touha podobat se Bohu v této komunikativní stránce. Komunikovat s Tím, ke kterému nezadržitelně naše srdce tíhne, a zároveň také komunikovat s dalšími lidmi a navazovat vztahy – jinými slovy tvořit společenství, je pro člověka něčím zcela přirozeným.¹⁵ Ono *sacrum convivium* je vrcholem křesťanského slavení již *zde* na zemi. Slavení ne-

¹¹ Srov. Lk 10, 25–37.

¹² Poselství z roku 2013.

¹³ Poselství z roku 2012.

¹⁴ Závěrečná doxologie eucharistické modlitby začíná slovy „skrze něho a s ním a v něm“. Pavel píše, že „z něho (Krista) a skrze něho a pro něho je všechno“ (Řím 11,36). Křtem se stáváme „údy církve“, Kristova mystického Těla (KKC 1269), už nepatříme sami sobě, ale tomu, kdo za nás zemřel a vstal z mrtvých (srov. 1Kor 6,19 a 2Kor 5,15), stali jsme se součástí Synova Těla a jistě je Syn i se svým tělem jedním z Trojice – tedy i my jsme součástí Trojice.

¹⁵ Bylo by však důsledkem naší nedůslednosti, kdybychom přirozenost zaměňovali za něco uvědomovaného, racionálně reflektovaného.

beského pokrmu začíná právě tehdy, „když se všichni shromáždí“,¹⁶ nikoli „až někdy tam někde“. Už z podstaty vtělení Slova pro život křesťana vyplývá, že neexistuje žádná činnost nebo okamžik, který by neměl boholidskou dimenzi – jak Boží, tak lidskou. Protože byl totiž Ježíš Bůh i člověk a my jsme byli křtem pokřtěni, stali jsme se druhými Kristy v tomto světě, tak také náš život a všechno, co jsme a co máme, nepřestává být lidské, ale stává se také Božím – ať už je to sebebanálnější činnost: čištění zubů, vybírání poštovní schránky v hustém dešti, otevírání ledničky nebo používání sociální sítě a masových médií. Ona spolupráce je pak především Boží dílo v člověku: Bůh tvoří člověka a dává mu za úkol pojmenovat to, co vidí kolem.¹⁷ Nechává část stvoření na svém stvoření – člověk je účastný jak díla stvoření, tak díla spásy. Víme, že nejsme spaseni skrze naše zásluhy, ale že je to dar zdarma daný (srov. Ef 2,8–9). Je to onen vnitřní dynamismus Ducha v nás, dynamismus Ducha Ježíšova a jeho Otce, který neustále tiše pracuje na naší spáse.¹⁸ Jde nám o *theosis* – o to skutečně se podobat Bohu.¹⁹

Benedikt, když hovoří o tom, co bychom mohli nazvat *povolání médií*, poukazuje na to, co je běžnou zkušeností každého z nás, totiž že „deně jsme upomínáni, že bezprostřednost komunikace nutně neznamená a nevytváří spolupráci a společenství“.²⁰ Tedy že fakt toho, že spolu komunikujeme, vyměňujeme si informace a poznatky, nevede automaticky k tomu, že si rozumíme a jsme si blízko. Jinými slovy: slovo nemusí formovat skutečnost. Může být jalové, přehlédnutelné, netvořící vztah – což je nejvážnější, když něco „Božího“, co se děje uvnitř mezi osobami Trojice a co činí Trojici Trojicí, se nevyskytuje u člověka, který byl stvo-

¹⁶ Římský misál, 120. Zde si dovoluji jednu řečnickou otázku Doma Samuela z opatství Nový Dvůr: „Ale věří kněz (...) také v to, že svátost má účinek ještě mocnější, že nepůsobí jen na věřící ve shromáždění, ale že v rámci společenství svatých je její působení mnohem širší?“ Dom SAMUEL, *Celým srdcem: úvahy o budoucnosti křesťanství v našem světě*, Praha: Triáda, 2013, s. 114.

¹⁷ Srov. Gn 2,19.

¹⁸ Srov. Pavel AMBROS, *Sova, nebo Fénix?: Koronavirové pastorační eseje*, Olomouc: Centrum Aletti, Refugium Velehrad-Roma, 2021, kap. 7; Ctirad Václav Pospíšil, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Praha: Krystal OP, 2010⁴, s. 333.

¹⁹ Srov. Poselství z roku 2012. Benedikt zde naráží také na *Verbum Domini*: „Mlčením Boha se prodlužují Jeho předešlá slova. V těchto temných chvílích hovoří paradoxně Svým mlčením. V dynamice křesťanského zjevení je proto mlčení vrcholným vyjádřením Božího Slova.“ Benedikt XVI., *Verbum Domini – Slovo Páně – Posynodní apoštolská exhortace o Božím slově v životě a poslání církve*, Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 21.

²⁰ Poselství z roku 2006.

řen právě k jejímu obrazu jako osoba vztahová, osoba v komunikaci zaklesnutá. Také je zde riziko, že komunikace mezi lidmi nemusí vytvářet blízkost, ale způsobovat rozdělení.²¹

Jak píše Benedikt dále, způsoby nebo nástroje komunikace slouží nejen k výměně informací, myšlenek a k porozumění mezi různými skupinami ve společnosti, ale jsou také poskvrněny dvojznačností.²² Toto nebezpečí spočívá v tom, že je podporován „velký kulatý stůl“,²³ zatímco určité tendence v médiích plodí monokulturu, která zamlžuje kreativního génia, komplexitu myšlenek a specifika různých kultur. Média mají být zdroji, které budují „civilizaci lásky, po které všichni lidé touží“.²⁴ Tuto civilizaci lásky však je možné budovat pouze tehdy, když média budou komunikovat pravdu (*a-lethos*) – když budou komunikovat informace, ideje, skutečnosti *ne-skrytě*, ne tak, že by něco záměrně nebo nevědomky před lidmi ukrývala, ale hlásala pravdu otevřeně.²⁵ Tak zde nebude dvojznačnost mezi výpovědí a skutečností, ale bude možné, aby pravdivé slovo utvářelo vztahy, které budou naplněny láskou, tedy vposledku Bohem samotným a člověk bude žít uvnitř Trojice.

3. MÉDIA A VZDĚLÁNÍ

Dnes s patřičným odstupem bychom mohli pronést odvážné tvrzení, že Benedikt XVI. jako pastýř univerzální církve pronesl ve svém poselství ke Světovému dni sdělovacích prostředků v roce 2007 prorockou myšlenku, totiž, že změny, kterým čelí vzdělávání, jsou často propojené s do-

---

²¹ Víme, že opakem *dia-logos*, který vytváří *sym-bol* je *dia-bol*, neboli Žalobník. Pokud mu ovšem ono velké „Ž“ vůbec přiznáme.

²² Srov. tamtéž. Velkou kulturou papeže Benedikta je, že pečlivě rozlišuje, který text kam přijde. Netlumočí všechno digitálně „hned“, protože určitá sdělení nemohou být dobře vyjádřena v digitálním prostředí pro jeho přichylnost ke zjednodušujícím, dobře znějícím, nekomplikovaným větám. Hutnější vyjádření nemohou být komunikována s kýmkoli. Ono „rovný rovného si hledá“ platí i v oboru hlásání Krista. Podstatné je vždy teologické sdělení, pročez volba „skrže“ co tato teologie prochází, musí procházet rozlišením.

²³ Srov. tamtéž.

²⁴ Srov. tamtéž.

²⁵ Samozřejmě s výjimkami, které jsou nutné pro osobní nebo veřejné dobro, pro což máme nesnadné návody morální teologie.

pady působení médií ve světě.²⁶ Podtrhuje vzájemnou reciprocitu mezi vzděláním/výchovou a působením médií. Jedna věc je výchova dětí médii, věc druhá je výchova dětí k přiměřenému používání médií. Obojí nejde od sebe odtrhávat, protože obojí je propojeno. Důležité je, aby si pracovníci v médiích uvědomovali, že tím, co působí, produkují a ukazují, také formují a vzdělávají děti a mladé lidi. I když to dělají spíše bezděčně, jako sekundární aspekt vlastní tvorby formy a obsahu sdělení. Benedikt zde říká – a je to jeden ze stěžejních bodů obsahu *povolání médií* – že správné užívání médií je důležité pro kulturu, morálku a duchovní rozvoj dětí.²⁷

Papež klade důraz na to, aby mediální výchova začínala a zůstala pozitivní: „Dětem, kterým je ukazováno, co je krásné a morálně na výši, můžeme pomoci k budování vděčnosti, obezřetnosti a umění rozlišování.“²⁸ Spojuje pak *krásno* s Bohem: „Krása, jakési zrcadlo božského, inspiroje a oživuje mladá srdce a myslí, zatímco ošklivost a hrubost má depremující dopad na postoje a chování.“²⁹ Zároveň upozorňuje na nebezpečí pochopení svobody jako neúprosného hledání potěšení a nových zážitků. „Autentická svoboda je zkušenost definitivní odpovědi Božího ‚ano‘ lidskosti, povolání k tomu si vybrat, ne bez rozdílu, ale záměrně, všechno to, co je dobré, pravdivé a krásné.“³⁰ To samozřejmě klade na média jako prostředky masové komunikace obrovskou odpovědnost z hlediska etiky: jejich práce je totiž součástí společenské odpovědnosti. Vždyť to, co média publikují, je nástrojem a často také tvůrcem společenské

²⁶ Srov. Poselství z roku 2007. K tématu působení médií také: Jan JIRÁK – Barbara Köpplová, *Masová média*, Praha: Portál, 2009; Jiří VYMAZAL, *Masová komunikace a její prostředky ve výchově a vzdělávání dospělých*, Praha: SPN, 1984; Jan MOTAL, „Nové trendy v médiích jako komunikační utopie i nová zkušenost,“ in *Nové trendy v médiích II: rozhlas a televize*, Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 7–24; Jan MOTAL, „Informační násilí a mýtus interaktivity: Proč nová média nepřináší demokracii,“ in *Budúcnosť médií*, Božena Baluchová – Jana Matúšová – Beata Slobodová (ed.), Piešťany: MEDIATIKA, 2012, s. 223–241.

²⁷ Zmiřme několik studií: (1) Craig A. ANDERSON et al., „The Influence of Media Violence on Youth,“ *Psychological Science in the Public Interest* 4, č. 3 (2003): 81–110; (2) Beata BIALY, „Social Media – From Social Exchange to Battlefield,“ *The Cyber Defense Review* 2, č. 2 (2017): 69–90; (3) Jane D. BROWN, „Mass Media Influences on Sexuality,“ *The Journal of Sex Research* 39, č. 1 (2002): 42–45.

²⁸ Poselství z roku 2007.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Tamtéž.

nálady, společenského souhlasu, odsouzení jednání nebo dnes někdy i odsouzení samotné osoby.³¹

Také se papež ohrazuje proti trendu produkce filmů nebo video her, které obsahují násilí, portréty protispolečenské chování nebo trivializují lidskou sexualitu – a to zejména proto, že část této produkce je zacílena právě pro děti, mládež a dospívající.³²

4. KOMPLEMENTARITA TÍCHA A SLOVA

Papež Benedikt propojuje téma ztišení a používání slov s tématem evangelizace.³³ Vzhledem k preciznosti Benediktova teologického myšlení není toto propojení náhodné. „Dva aspekty komunikace, které je potřeba udržovat v rovnováze, střídat je a které je potřeba vzájemně integrovat, jestliže chceme dosáhnout autentického dialogu a hlubokého porozumění mezi lidmi,“³⁴ tak stavitel mostů (*pontifex*) uvažuje o ztišení a slovu. I v tomto případě nacházíme zásadu pohybu Ducha v bohoslužebné činnosti: neprosazuje v našem smýšlení a jednání jeden nebo druhý extrém, ale východiskem je jejich zesouladnění, překlenutí vyšinutých jednostranností, z nichž ani jedna není pouze sama o sobě, izolovaně, schopná života (ergo: *capax Dei*, neboť Ježíšovými ústy Bůh říká *Ego sum vita*). Papežovo slovo médiím tak slouží jako most překlenující užívání ticha a slova. Z vlastní zkušenosti: pokud se sejdu s přítelem, nemohu ho zahlušit svými slovy, aniž by se on dostal ke slovu – pak už nejde o dialog, setkání lásky.³⁵ Abychom hovořili o plodném setkání, pak musí v našem rozhovoru být přítomno jedno i druhé: opravdové naslouchání z mé strany, když hovoří ten, který je přede mnou, i opravdové naslouchání mého partnera v dialogu, když hovořím já. Ztišení a hovoření se

³¹ K tématu politické korektnosti a nesmyslných „vyloučení z obce“ na základě toho, jak byl pochopen a (ne)přijat slovní nebo jiný projev žurnalistů, vědců nebo umělců napsal Petr Koubský podnětnou esej pro *Deník N* 22. října 2021.

³² Srov. Poselství z roku 2007, 7.

³³ Titulek totiž Poselství z roku 2012 zní: *Ticho a slovo: Cesta evangelizace*.

³⁴ Srov. Poselství z roku 2012.

³⁵ Z důvodu, který jsem nastínil v první kapitole, v komunikaci mezi dvěma (třemi) nedochází k vytváření vztahu a přijímání toho druhého, ale v mono-logu, se člověk zakřivuje sám do sebe a stává se hříšným. Otevřenost, nadhled, humor se vytrácí, člověk absolutizuje svou jedno-slovnost a koná herezi sám na sobě, skoro přehnaně řečeno: koná soud sám nad sebou.

zde prolíná a je nástrojem porozumění, protože buduje vztah, když jsme během rozhovoru/setkání nebo po něm vděční, že setkání proběhlo a že jsme mohli s tím druhým být. To je základem *povolání médií* a toho, co mají média zprostředkovávat a k čemu přivádět.

Ztišení je integrální součást komunikace. Když chybí, slova bohatá na obsah nemohou existovat. V tichu jsme lépe schopni naslouchat a porozumět sami sobě; rodí se myšlenky a nabývají hloubky; je nám více jasné, čemu máme porozumět, co chceme říci a co očekáváme od ostatních; volíme, jak sami sebe vyjádřit. Když se ztišíme, dovolujeme druhému promluvit, vyjádřit se; vyhneme se tak i tomu být svázáni pouze s našimi vlastními slovy a myšlenkami bez toho, aby byly náležitě ověřeny.³⁶

Jak upozorňuje Benedikt XVI. dále, je to právě nonverbální komunikace, která i podle zjištění psychologie je pro náš mozek a naše uvažování podstatnější než obsah toho, co je sdělováno.³⁷ Jsou to gesta, výrazy tváře nebo jazyk těla.³⁸

Učit se komunikovat znamená učit se naslouchat a kontemplovat, stejně jako učit se hovořit.³⁹ Toto je už vlastně ono benediktinské *ora et labora* a odpovídá také komunikaci uvnitř Trojice, z níž komunikace vyvěrá ven k člověku. Láska totiž nemůže vystačit sama u sebe, ale má tu vlastnost, že se chce sdílet, šířit, být přijata a opětována. Když se učíme naslouchat tichu svého srdce, v němž sídlí Bůh, učíme se vlastně naslouchat Bohu, který v našem srdci k nám hovoří.⁴⁰ Je otázkou pro každého křesťana, protože všichni jsme součástí tohoto světa, jak může učinit Slo-

³⁶ Poselství z roku 2012, 2.

³⁷ Zde považuji za vhodné upřesnit dva extrémy. (1) Je výzvou pro všechny, abychom sami sebe neunesli dojmem, že by snad bylo jednodušší zaměřovat se více na formu, než na obsah sdělení. Koneckonců je to Slovo, které přijalo tělo, nikoli naopak. (2) Pak je podle mne důležité věnovat se kultivaci obsahu sdělení kvůli tomu, co jsem řekl výše, ovšem bez zanedbání formy. Je tedy znovu důležité obojí: obsah i forma. Přehnnání jednoho extrému neodpovídá růstu Ducha v nás.

³⁸ Srov. Poselství z roku 2012, 2.

³⁹ Srov. Tamtéž.

⁴⁰ „Neexistuje žádná větší blízkost a důvěrnost, než jaká je mezi lidskou duší a Bohem a Boha s duší. Bůh stvořil všelijaké druhy stvoření. Je Tvůrce nebe a země, slunce a měsíce, vod, plodných stromů a všemožných druhů živočichů. Ale v žádném z těchto druhů stvoření Pán neodpočívá. Každé stvoření je v jeho moci, avšak oltář si v nich neustanovil a nenavázal s nimi komunikaci. Tak se mu zalíbilo učinit jedině s člověkem. Právě s ním začal komunikovat a v něm spočinul.“ (Jedná se o citaci Makaria Velikého.) *Filokalie*, Olomouc: Nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2019, s. 147.

vo přítomné ve všech slovech, která pronáší.⁴¹ A také jak může otevřít svět, a na prvním místě samého sebe, Slovu bez toho, aniž by vstoupil do ticha Otcova, z něho jeho Slovo vychází.⁴² Benedikt výborně upozorňuje, že Bůh není objektem teologie, ale jejím subjektem – naše slova tedy musí vždy sloužit jedinému Slovu.⁴³ Jedině náročným procesem očišťování od našich snah, „abychom byli slyšet“, touhy prosadit se tím, co řekneme, napíšeme,⁴⁴ musíme uvolňovat prostor Tomu, komu jedinému máme naslouchat. Naše námaha se slovem tedy musí být také námahou naslouchání (v) tichu našeho srdce.⁴⁵

ZÁVĚR: NAZNAČENÉ STEZKY MÉDIÍM?

Když se podíváme na celek díla teologa Ratzingera a následně pastýře Benedikta, pozorný čtenář nemůže minout jeho obdivuhodnou preciznost a zároveň decentnost, vyváženost sdělení, se kterými přichází. Nepochybně disponuje vysokou vnitřní citlivostí pro smysluplnost toho, o čem hovoří, a čas, kdy má o konkrétním tématu hovořit a před kým. Témata, která předkládal médiím a pracovníkům v nich, o tom podávají svědectví. Prvním tématem bylo povolání médií, média jako síť. V dalších poselstvích se s velkou starostlivostí a mírou empatie obrací na školy, důležitost mediální výchovy doma i ve vzdělávacích a výchovných institucích, na mladé lidi a jejich vnitřní morální a lidský kompas. Když už jistě přemýšlel o tom, že se jeho úloha pravděpodobně přesune do ticha, kde se chce věnovat modlitbě za církev,⁴⁶ tématem jeho posledního

---

⁴¹ Homilie Benedikta XVI. při mši s členy Mezinárodní teologické komise, 6. října 2006. Dostupné z: LA SANTA SEDE, „Omèlie di sua santità benedetto XVI,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/homilies/2006/documents/hf_ben-xvi_hom_20061006_commissione-teologica.html [zveřejněno 6. 10. 2006, cit. 8. 2. 2021].

⁴² Tamtéž.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Toto pokušení se tuším týká právě teologů a pastýřů církve, stejně jako recipročně nekněží, kteří mají za to, že pronikli do kontextu jaksí více a z této povýšenosti hovoří o tom, proč se má dané téma sdělovat právě takto, a ne jiným způsobem.

⁴⁵ Srov. 1Kr 19, 9–13.

⁴⁶ iDNES.CZ, „Papež Benedikt XVI. rezignuje, na svůj úřad už nemá dost sil,“ https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/papez-oznamil-rezignaci.A130211_115708_zahranicni_hro [zveřejněno 11. 2. 2013, cit. 8. 2. 2021].

poselství byla právě komplementarita ticha a slova. V této studii jsem se pokusil ukázat, že Benedikt přichází s tím, co bychom mohli označit jako *povolání médií* – tedy, že média jako síť globální komunikace osob se stávají místem teofanie, místem, kde se Bůh zjevuje člověku a dává se mu poznat. Ba co víc – média mohou a mají podle Benedikta sloužit jako nástroje výchovy, vzdělání a formace každého člověka tím, že budou sledovat sdělovanou pravdu. Součástí této formace je také nalezení komplementarity ticha a slova, dvou polarit jediné reality, která nás obklopuje. Jedině v tichu našeho srdce totiž může zaznít a promluvit Slovo, které z nás učiní nové stvoření a dovede nás k Otci.

Pokud bych měl odpovědět na otázky pronesené v úvodu této stati, nejdříve budu citovat Denise McQuaila:

Jediné, co nám chybí, je více času na všechny uvedené činnosti. Paradoxem je, že přestože nové technologie umožňují uchovávat vzpomínky a všechny informace, které chceme, samotné informace a kultura stále rychleji zastarávají a upadají. Omezujícím faktorem je neschopnost člověka zpracovat více informací rychleji. Do našeho každodenního života vstoupil dlouho ohlašovaný problém informačního přetížení. Ať už jsou výhody a nevýhody jakékoli, revoluční charakter změn, jež nastaly v průběhu poslední generace přinejmenším v rozvinutých společnostech, nelze popřít.⁴⁷

Otázka povolání každého člověka je tajemstvím. Člověk je tajemstvím sám pro sebe a odhalí ho až Boží milosrdenství. Tak i povolání každého pracovníka v médiích je něčím, o čem nemůžeme nikdy říct beze zbytku všechno. S odhalením toho, zda Benedikt svými slovy v lidských měřících „uspěl“, se můžeme obrátit na podobenství o rozsévači. Jednotlivá zrnka padnou na různá „hřiště“. To, zda zaseté semeno vzroste, nerozhoduje semeno, ale půda, na kterou je zaseto. Tedy i odpověď na to zda a nakolik Benedikt XVI. svými poselstvími proměnil média záleží na tom, nakolik se jejich pracovníci nechali oslovit slovem, které vůči nim papež pronesl. Pak se také ukazuje, že je to osoba, jejíž srdce musí být připraveno na přijetí toho, co mu má být darováno. A podle toho, jaké je srdce člověka (pracovníka v médiích), takový užitek on a jeho práce přinese.

---

⁴⁷ Denis McQUAIL, *Úvod do teorie masové komunikace*, Praha: Portál, 2009, s. 105.

The Vocation of the Media in Benedict XVI's Messages on World Media Day

Keywords: Benedict XVI; Media; Communication; Education; Social Network; Community

Abstract: The article takes a closer look at Pope Benedict XVI's message on the media, while setting the Holy Father's ideas in the general context of media theory. It focuses on key themes emerging from the papal messages: (1) the role of the media in communication and community, (2) the relationship between the media and education, (3) the polarity of silence and word. Starting with the above-mentioned points, it then freely moves on to the question of defining the function and task of the media. The at least partially formed answers to the definitions then meet in the article with reflections on the actual activity of the media in the world. It does not present a comprehensive solution to the conflict between the defined and the actual, nor is it its goal. The ambition of the conclusion is instead an attempt at indicating possible ways of further development of the media space.

ThLic. Michal Štverák
Katedra komunikačních studií,
Cyrilometodějská teologická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Univerzitní 22
771 11 Olomouc
michal.stverak@upol.cz